

UTSIKT VÄRMLAND

Testodling av proteingrödor sid. 6-7

IPM - hållbar användning av växtskyddsmedel sid. 4-5

Krisberedskap inom lantbruket sid. 10

UTGIVARE

Länsstyrelsen Värmland
651 86 Karlstad
010-224 70 00
varmland@lansstyrelsen.se

ANSVARIG UTGIVARE

Roger Bergqvist 010-224 72 13
roger.bergqvist@lansstyrelsen.se

REDAKTION

Maria Sundqvist
Jan-Olov Högberg
Pernilla Malmberg
Kajsa Kupiakova
Roger Bergqvist

FORMGIVNING

Advant

BILDER

Länsstyrelsen Värmland
(om inget annat anges)
Framsidesbild: Christian Hidén

ILLUSTRATIONER

Mostphotos
(om inget annat anges)

TRYCK

Taberg Media Group AB

UPPLAGA 3 900 ex

ISSN NR 0284-6845

PUBL.NR 2022:17

TIDNINGEN FÖR LANTBRUK OCH LANDSBYGD I VÄRMLAND

Utsikt vänder sig till lantbrukare och andra som är intresserade av landsbygdsfrågor i Värmland. Första numret gavs ut 1993. Du kan läsa om landsbygds- och företagsutveckling, odling, djurhållning, ettrikt odlingslandskap, rovdjur samt stöd och kurser.

Utsikt ges ut 4 gånger/år och produceras delvis med pengar från Landsbygdsprogrammet.

Det är gratis att prenumerera – skicka din adress till tidningens utgivare. Även adressändringar och uppsägning av prenumeration skickas dit. Märk din post "Utsikt".

Har du idéer kring tidningens innehåll? Kontakta redaktionen!

Europeiska jordbruksfonden för landsbygdsutveckling, Europa investerar i landsbygdsområden

Elin Nystrand är sedan 1 juli ny chef på Lantbruksenheten på Länsstyrelsen Värmland.

Välkommen till Lantbruk Elin!

Vem är du Elin?

Jag heter Elin Nystrand och är ny chef på Lantbruksenheten sedan den 1 juli.

Jag är uppväxt i Kil och efter ett tialt år i exil flyttade jag 2018 tillbaka till Värmland, vilket känns fantastiskt roligt. Jag bor med min man och två barn på en liten gård utanför Forshaga, där tiden snabbt fylls med allehanda projekt.

Vad har du för bakgrund?

Tidigt väcktes mitt intresse för djur och natur, vilket tog mig vidare till en magisterexamen i biologi från Sveriges lantbruksuniversitet. Jag har de tio senaste åren haft förmånen att arbeta på flera olika länsstyrelser, i Kalmar, Halland och nu slutligen i Värmlands län. Mitt första jobb var som arealkontrollant och jag har därefter arbetat med bland annat genomförande av flera olika utvald-miljöprojekt, upprättande av restaureringsplaner och bildande av naturreservat. Det jag särskilt tagit med mig från dessa olika arbetsuppgifter är framför allt alla intressanta och lärorika möten med en mängd olika människor runt om i Sverige och inte minst i Värmland.

De senaste två åren har jag arbetat inom Länsstyrelsens krisorganisation. Majoriteten av tiden handlade det om frågor kopplade till coronapandemin

men nu under våren även som stabschef för den stab som hanterat frågor kopplat till det säkerhetspolitiska läget med anledning av kriget i Ukraina. I dessa kriser har Länsstyrelsen en samverkande roll för länets aktörer och jag har haft förmånen att arbeta nära både regionen, kommunerna och många frivilligorganisationer. Att arbeta i en krisorganisation innebär ofta att man hanterar en mängd olika frågor på kort tid och med lite bakgrundsinformation att tillgå. Dessa erfarenheter och känslan av att jobba tillsammans som ett lag, hoppas jag kunna bygga vidare på i mitt fortsatta arbete som enhetschef.

Vad ser du fram emot i din nya tjänst på Lantbruksenheten?

Frågor som driver mig och som aktualiserats ytterligare är vikten av inhemsk, livskraftig och hållbar livsmedelsförsörjning samtidigt som vi står inför kraftiga kostnadsökningar på flertalet viktiga insatsvaror för lantbruket. Ett annat viktigt bidrag från vårt lantbruk som jag vurmar lite extra för, är de öppna landskapen som spelar en otroligt viktig roll för vår biologiska mångfald och inte minst alla våra vilda pollinatörer.

Personliga möten och samverkan är otroligt viktigt för mig och jag ser fram emot att träffa er i min nya roll.

Jordbrukarstöden 2022 – viktigt i höst

Kom ihåg att senast den 31 oktober ska du ha:

- skött din jordbruksmark enligt reglerna för gårdsstödet
- skördat eller låtit beta dina grovfodergrödor, betesmarker och slätterängar om du sökt utbetalt för marken inom kompensationsstödet
- skördat/tröskat eller låtit beta den anmälda grödan om marken finns med i ett åtagande för valodling, ekologisk produktion eller omställning till ekologisk produktion
- slagit och fört bort skörden eller låtit beta marken om den finns med i ett åtagande och du söker utbetalning inom miljöersättning för betesmarker och slätterängar.

Ett av de vanligaste felen vid fältkontroll av jordbrukarstöd är att aktivitetskravet inte uppfyllts. Aktivitetskravet innebär att du senast den 31 oktober ska ha utfört en godkänd jordbruksaktivitet på markerna med gårdsstöd. Det kan till exempel vara

att du sår, betar, putsar, skördar eller jordbearbetar. Söker du även andra stöd för marken så kan du ha ytterligare villkor som ska uppfyllas.

Om du inte utfört aktivitetskravet kan det resultera i ett avdrag. Avdraget beräknas på samma sätt som om du redovisat mer areal i din ansökan än vad som godkänts vid kontroll. Om skillnaden mellan den areal du redovisat i SAM-ansökan och den godkända arealen är högst 2 hektar eller högst 3% av den godkända arealen får du inte något extra areal avdrag på dina stöd. Du får då utbetalt för den areal som Länsstyrelsen har godkänt. Är felet större får du mer avdrag på dina stöd.

Utbetalningar 2022

På jordbruksverket.se kan du alltid se preliminära datum då Jordbruksverket planerar att börja betala ut jordbrukarstöden. Informationen finns under: *Stöd – Lantbruk, skogsbruk och trädgård – SAM-ansökan och allmänt om jordbrukarstöden – Utbetalningsplan för jordbrukarstöden*

På Jordbruksverkets Mina sidor kan du se dina beslutsbrev innan de kommer i brevlådan. Du hittar beslutsbrev på förstasidan under rubriken Kommunikation i mina ärenden. För att logga in på Mina sidor behöver du en e-legitimation. På Mina sidor kan du också följa dina ärenden och exempelvis se när Länsstyrelsen fattat beslut eller hur mycket pengar du ska få. Den informationen finns under **Mina Utbetalningar**.

Tänk på att utbetalningarna ofta klumpas ihop. När du tittar på ditt bankkonto kan det se ut som en utbetalning fast det egentligen är flera olika. Du får ett beslutsbrev för varje utbetalning.

Kontonummer

Om du byter kontonummer eller om du är ny kund måste du meddela Jordbruksverket vilket konto du vill att pengarna ska komma in på. På Mina sidor kan du anmäla/ändra kontonummer och se vilket konto du redan angett.

Jordbrukarstöden 2023–2027

Från 2023 införs den nya jordbrukspolitiken i EU och arbetet med detta pågår just nu.

I december 2021 beslutades Sveriges förslag till den strategiska plan som omfattar bland annat utformningen av jordbrukarstöden. Förslaget är överlämnat till EU-kommissionen som har återkommit med frågor och synpunkter. Under 2022 pågår förhandlingar mellan Sverige och EU-kommissionen om innehållet i planen. Målet är att kunna ro planen i hamn under hösten/vintern 2022. Det kan alltså bli ändringar i stöden och ersättningarna innan EU-kommissionen slutligen godkänner planen.

Information om hur stöden eventuellt ska utformas 2023-2027 finns presenterade på Jordbruksverkets hemsida under: *Stöd – Stöd till jordbruket och landsbygden 2023–2027*

IPM – hållbar användning av växtskyddsmedel

Integrerat växtskydd eller IPM (Integrated Pest Management) bidrar till en mer hållbar användning av växtskyddsmedel. Det är ett sätt att hantera svåra växtskyddsproblem som inte längre går att hantera med enbart växtskyddsmedel eftersom det finns ökande resistens eller minskad tillgång på effektiva preparat.

Integrerat växtskydd är en strategi för att förhindra och bekämpa ogräs, svampsjukdomar och skadeinsekter. Tanken är att du väljer mellan alla tillgängliga metoder för att hitta den bästa kombinationen av åtgärder. Målet är att minska beroendet, och att få en hållbar användning, av kemiska växtskyddsmedel och samtidigt minska riskerna och konsekvenserna för hälsa och miljö. Integrerat växtskydd är

ett helhetstänk som alltid ska ligga bakom dina beslut om växtskyddsåtgärder.

Under ett rådgivningsbesök på en värmländsk växtodlingsgård diskuterade rådgivaren Sofie Wancke från Hushållningssällskapet Västra olika strategier och åtgärder för att utveckla integrerat växtskydd i odlingen på gården. Här kommer exempel från besöket som vi har fått ta del av:

Förebyggande åtgärder

De förebyggande åtgärderna är själva grunden i arbetet med integrerat växtskydd. Här finns mycket att vinna för att kunna minska bekämpningsbehoven längre fram.

- En varierad växtföljd gärna med inslag av vall och både vår- och höstsådda grödor är positivt för att trötta ut och bekämpa olika problemogräs.
- Att köpa utsäde är ett bra och säkert sätt för att minska risken för utsädesburna sjukdomar samt undvika att ogräsfrön följer med.
- Räkna på grobarhet och tusenkornsvikt för att få rätt utsädesmängd. Ett lagom tätt bestånd ger god konkurrensförmåga

mot ogräs samtidigt som ett alltför tätt bestånd ger ett gynnsamt mikroklimat för bladfläckssvampar och mjöldagg.

- En uppdaterad och aktuell markkartering är ett viktigt och bra hjälpmedel för att kunna behovsanpassa tillförsel av växtnäring och kalk.
- Att plöja och bruka ner skörderester ordentligt är en viktig åtgärd för att minska risken att svampsjukdomar sprids till nästkommande gröda.
- Gynna olika nyttoinsekter genom att anlägga blommande trädor, exempelvis som kantzoner längs med större skiften.
- Vid maskinsamarbeten mellan olika gårdar, försök att ställa krav på rena maskiner för att undvika spridning av problemogräs som till exempel renkavle.

Bevaka – att motivera bekämpningen

Att regelbundet kontrollera sina fält och förekomsten av ogräs och skadegörare är viktiga verktyg för att kunna sätta in rätt växtskyddsåtgärd vid rätt tidpunkt. Angreppsnivåer och förekomst av ogräs kan skilja sig mycket åt inom fält beroende på jordartsskillnader, beståndstäthet och intilliggande vegetation. Därför är det bra att gå en diagonal linje över fältet och stanna på flera ställen för att kontrollera tio plantor. För att ta del av aktuella prognoser och varningar för Värmland och Västra Götaland kan du prenumerera på Växtskyddscentralen Skaras nyhetsbrev och veckorapport.

Behovsanpassa och tänk på resistensrisken

Utifrån bevakning i fält väljs den mest lämpliga bekämpningsåtgärden. Att ha en resistensstrategi är kanske den viktigaste åtgärden vid behovsanpassning. För att undvika att resistens uppstår hos ogräs och skadegörare behövs olika bekämpningsmetoder och att växtskyddsmedel med olika verkningsätt används. Ett riktmärke kan vara att ha minst tre olika metoder och/eller växtskyddsmedel för att ha en hållbar resistensstrategi på sikt.

Mekanisk bekämpning av ogräs är en bra metod att ha med i sin resistensstrategi och åkerböna är en gröda där det passar

bra att använda. Åkerböna är lämplig att ogräsharva före uppkomst samt i tidiga utvecklingsstadier fram till den är cirka 10 cm hög. Blindharvning bör göras cirka 4–5 dagar efter sådd och sedan ytterligare en gång innan uppkomst av grödan. En sista harvning kan utföras när ogräsen är i hjärtbladsstadiet.

Följ upp och utvärdera nyttan

Uppföljning av utförda åtgärder och utvärdering av bekämpningseffekten ger ett bra underlag för kommande års beslut om bekämpning. Anteckna gärna i sprutjournalen, i exempelvis DataVäxt finns anteckningsmöjligheter i sprutjournalen per skifte. Ett annat tips är att kartlägga eventuella problemområden, exempelvis områden med misstänkt resistens eller ruggar med ett specifikt problemogräs. Det går enkelt att lägga in i till exempel DataVäxt Mobile. Där kan man fota, göra anteckningar och lägga till GPS-punkter för att enkelt markera upp en yta. Obehandlade ytor är ett mycket bra och enkelt sätt att följa utvecklingen och utvärdera effekten av åtgärderna. Gärna en nollruta i varje gröda och fält.

Lagkrav sedan 1 januari 2014

Från och med den 1 januari 2014 ska alla som använder växtskyddsmedel yrkesmässigt tillämpa integrerat växtskydd i sina odlingar. Sedan januari 2015 är det dessutom ett dokumentationskrav på varför behandlingen utförs, vilket innebär att syftet med behandlingen ska skrivas ner. Det är numera ett tvärvillkor.

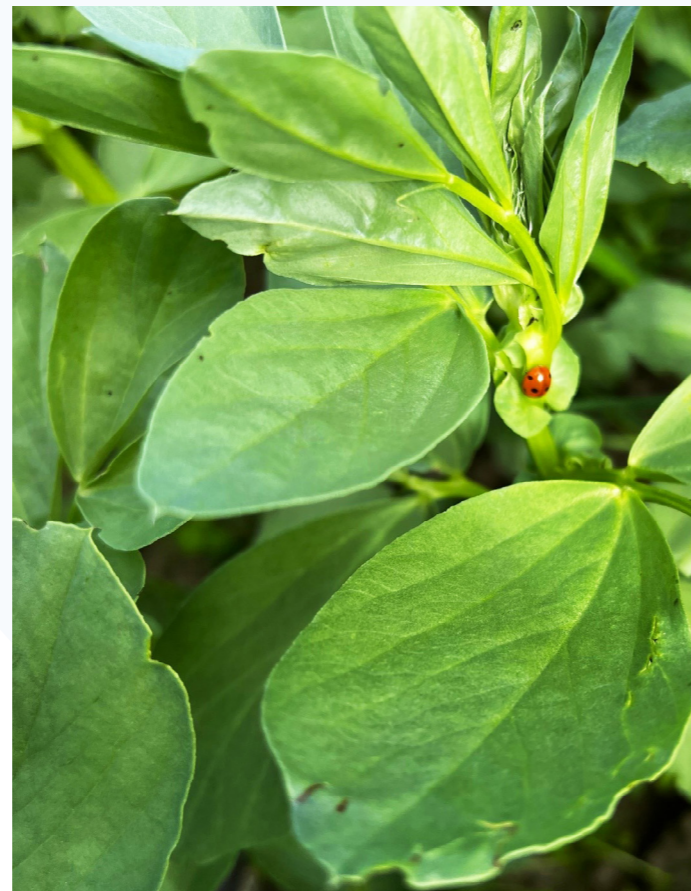
–Många lantbrukare arbetar redan med integrerat växtskydd utan att de kanske vet om det, säger växtodlingsrådgivare Sofie Wancke. Flera av de delar som ingår i integrerat växtskydd, till exempel förebyggande åtgärder som varierad växtföljd, att använda resistent sorter och rent utsäde, ha en balanserad gödsling med mera är åtgärder som de flesta lantbrukare känner till och redan gör i sitt växtodlingsarbete.

Ett rådgivningsbesök kan vara ett bra tillfälle att gå igenom vad som redan görs på gården, vad som kan utvecklas mer och att sätta in åtgärderna i den så kallade IPM-cirkeln.

KAJSA KUPIAKOVA
010-224 72 67
KAJSA.KUPIAKOVA@LANSSTYRELSEN.SE

Vill du också få tips på hur du kan utveckla integrerat växtskydd i din odling?

Med hjälp av Greppa Näringens rådgivning Integrerat växtskydd går du tillsammans med en rådgivare igenom gårdens förutsättningar och vad som redan görs idag och vad som kan utvecklas mer. Kontakta Kajsa Kupiakova för mer information.

I åkerböna fungerar mekanisk ogräsharvning bra före uppkomst samt i tidiga utvecklingsstadier fram till den är cirka 10 cm hög. Här odlas sorten Alex. Foto: Sofie Wancke.

greppa näringen

Testodling av proteingrödor

Sötlupin har blivit populär för dess innehåll av protein, fiber och goda smak, men den ska inte förväxlas med blomsterlupin som är giftig.

Under en fältdag i juli ser quinoan fin ut. På bilden visar Daniel Hedeås skillnaden mellan quinoa (till höger i bild) och ogräset svinmålla (till vänster i bild).

Runt om i Sverige pågår flera initiativ för att ta fram produkter tillverkade av svenskodlade proteingrödor. I Värmland genomförs ett projekt som kallas Nya grödor och syftet är att få mer kunskap om odling, hantering och marknad för grödor som till exempel gråärt, linser, sötlupin och quinoa. Förhoppningen är att den värmländska produktionen av dessa grödor ska kunna öka.

Hushållningssällskapet, LRF, Nifa och Länsstyrelsen påbörjade under 2021 ett samarbetsprojekt där syftet är att inspirera lantbruksföretagare att odla nya grödor som kan ersätta importerade proteinprodukter. I projektet deltar tio gårdar som under säsongen har odlat gråärt, sötlupin, linser och quinoa.

Gråärt och quinoa

En av odlarna i projektet är Bengt Lärka. Han driver tillsammans med sin son Johan den ekologiska växtodlingsgården Finnängen i Väse.

– I projektet Nya grödor odlar vi ett hektar gråärt, berättar Bengt under ett besök på gården i början av juni. I år odlar

vi dessutom gul ärt, malkorn och gryn-havre. Gråärten såddes i månadsskiftet april/maj, samtidigt som den gula ärten Ingrid. Vi sådde också in en fånggröda i ärtorna. Det gör vi för att hålla nere ogräsmängden och minska växtnärläckage efter att ärtorna tröskats.

Vid tiden för besöket syntes inte mycket ogräs i ärtodlingen.

– Det ser bra ut, kommenterar Bengt. Vi valde att inte ogräsharva ärtorna eftersom de kommit så långt och riskerade att skadas. Däremot så förberedde vi jorden noga med vårplöjning innan sådd, så att ärtorna fick ett litet försprång mot ogräsen.

Lilleruds naturbruksgymnasium deltar också i projektet.

– Vi testar att odla quinoa, linser, sötlupin och gråärt konventionellt och i mindreskala, berättar Kristian Fjellström, som är driftledare på Lillerudsgymnasiet.

I juni drabbades quinoan av något angrepp. Per Modig, som är växtodlingsrådgivare på Hushållningssällskapet i Skåne, hjälper till med att svara på odlingsfrågor i projektet och förklarar att det inte finns några kemiska preparat att ta till när det gäller skadeangrepp eller ogräs i quinoa.

– Förhoppningsvis växer quinoan ifrån skadorna. Räkna med att ogräsen måste klaras av med radhackning, säger Per.

Förväxla inte sötlupin med blomsterlupin

I projektet är det flera lantbrukare som odlar sötlupin för humankonsumtion eller djurfoder. Lupinen har långa rötter som är bra för markstrukturen, den har bra proteinvärden som liknar sojan och den trivs dessutom uppe i Norden. Sötlupinen fungerar även bra i växtföljder med ärter och bönor eftersom den inte är värdväxt för ärtrotörta eller rotörta. Den bör dock inte förväxlas med den blomsterlupin som växer vilt i Sverige och är giftig.

Christian Hidén, som driver Forsviks säteri i Säfte, odlar två hektar av sötlupinen Boregine.

– Vi sådde den 28 april och uppkomsten blev jämn och fin, berättar Christian. Vi har inte använt någon kemisk bekämpning. Det som var lite krångligt var ympningen av utsädet. Vi testade både våtympning och torrympning. Våtympningen var lite kletig, men vi tror att allt utsäde till slut blev väl täckt med ympmedlet. Problemet med torrympningen var att den blev lite klumpig i sålädan. Vid sådd märkte vi upp de olika metoderna med käppar i fält, så det blir spännande att se hur resultat blir.

Gråärt är en gammal kultursort med god smak som kan användas både till humankonsumtion och djurfoder. På bilden besöks gråärten under en fältdag i början av juli.

Gråärten Bruno såg lite tunnare ut i början av juni, i jämförelse med den vanliga ärten Ingrid (som har en ljusare färg på bilden). Det kan bero på att utsädesmängden blev lite låg tror Bengt Lärka.

MALIN ELIASSON
010-224 72 64
MALIN.ELIASSON@LANSSTYRELSEN.SE

Quinoan på Lillerudsgymnasiet drabbades tidigt av skador av insekter. När det gäller quinoa finns idag inga kemiska bekämpningsmedel att ta till.

Hästhö från slåtterängar, riktigt bra foder!

Artrika slåtterängar kan vara svåra att slå på grund av stenar och andra ojämnheter, men höet från dem är en värdefull resurs som är ett utmärkt foder till många olika djur.

Slåtterängen har en mångfald av arter som få andra miljöer överträffar i naturen. Foderanalyser från Värmland visar att det är ett bra foder som passar flera olika djurslag. Historiskt sett har ängshö varit en mycket viktig foderresurs, men numera tas väldigt lite tillvara.

Det finns väldigt få undersökningar när det gäller näringsinnehållet i foder från slåtterängar. Samtidigt är många slåtterängar väldigt artrika och värdefulla och värdena är beroende av att ängarna slås. Därför ville Länsstyrelsen Värmland undersöka ängshöets mineral- och näringsinnehåll för att se om slåtterängarna kan bli mer attraktiva att skörda. Vi har därför låtit analysera grönmassa prover och i mindre omfattning även prover av färdigt hö under år 2019 och 2020. Analysresultaten har sammanställts i en rapport som heter "Hö från slåtterängar, en underskattad resurs" som finns att läsa på Länsstyrelsens webbplats. Där redovisas alla analysresultat och det står klart att det definitivt finns potential

att använda mer ängshö till foder! Det artrika ängshöet kan vara intressant för hästägare och småfår- och nötbosättningar.

Stor variation i ängshö

I de vanligaste vallfröblandningarna för häst finns mellan två och fem sorters gräs eller baljväxter. Att det finns så få arter i fröblandningarna gör att den naturliga variationen i hästarnas näringsupptag minskar. Studier har också visat att många av de vanligaste arterna i fröblandningarna inte är de smakligaste för djuren. Provrutor i ängarna som ingick i den här studien hade upp till 33 arter av kärlväxter, varav många örter. Örter har ofta ett högre mineralinnehåll än gräs, vilket bidrar till en hög mineralhalt i fodret.

Bra näringsvärden trots sen skörd

Slåtterängar slås oftast runt månadsskiftet juli–augusti. Jämfört med en vall håller sig näringsvärdena och mineralerna på en jämnare nivå under säsongen tack vare mångfalden av växter som blommar och mognar vid olika tidpunkter. Artrikedomen i ängsmarkerna gör också att djuren får en stor variation i fodret. I proverna från höet visade foderanalysen att energivärdena låg mellan 7,8–8,5 MJ/kg ts och råproteinet låg mellan 81–106 g råprotein/kg ts. Kvoterna på smältbart råprotein/energi låg då på 5–7 g/kg ts hö.

Hö till hästar

Rapporten har i första hand inriktats mot hästar, eftersom avkastningen från ängarna oftast är låg och därför kan passa de som har ett fåtal hästar snarare än en stor dikobesättning. Dessutom översvämmas hästnäringen idag av foderprodukter av alla de slag som ska fylla behovet av mineraler och vitaminer med mera. Tillskotten innehåller bland annat olika mineraler, spårämnen och örter. Ibland är det nödvändigt, men många gånger ges tillskott för "säkerhets

skull", oavsett om hästen har behov av det eller inte. På grund av detta aktualiseras frågan om det skulle gå att täcka hästarnas näringsbehov och skapa en komplett foderstat på ett mer naturligt, miljövänligt och kanske billigare sätt. Analysresultaten från vår studie visar att sent skördat ängshö passar bra till exempelvis hästar, dikor och får. Med endast några få kompletteringar av mineraler kan de flesta hobbyhästar klara sig på enbart hö från de flesta av ängarna. I några prover var dock proteinhalten lite låg och fodret skulle behöva kompletteras med ett proteinfoder.

Smakligt hö med mindre damm

Huvudsyftet med den här rapporten är att lyfta intresset för att ta tillvara höet från slåtterängar. Det är ett slöseri med resurser och föga uppmanande för den

som sköter ängen att höet så sällan kommer till nytta som foder. Om sådant hö blev mer eftertraktat kunde fler ängar bli skötta. En win-win-situation där mångfalden kan bevaras samtidigt som tamdjur kan få ta del av ett smakligt, näringsrikt och variationsrikt grovfoder. De som har fodrat med ängshö till sina hästar eller får uppger att djuren älskar det och gärna väljer det i första hand. En annan fördel är att det ofta innehåller mindre damm på grund av den permanenta grässvålen.

Värt jobbet att ta vara på höet

Studier har visat att i det vilda väljer hästar att äta många olika arter och med ett artrikt ängshö ger vi på ett naturligt sätt hästarna en mer varierad kost. Dessutom kan vissa örter som finns i ängarna ha hälsofrämjande effekter. Om djuren dessutom får i sig organiska mineraler

i stället för oorganiska tros upptaget av mineralerna öka och på så sätt kan utfodringen av inköpta mineraler minskas.

Många hästägare lägger stora pengar på olika tillskott, så det borde finnas utrymme att lägga antingen tid eller pengar på att få hem ett artrikt ängshö som hästen uppskattar. Eftersom analysresultaten har visat på bra värden både för energi, protein och mineraler så finns det en möjlig marknad för ängshö.

PETRA UMLAND
010-224 72 76

PETRA.UMLAND@LANSSTYRELSEN.SE

MARIA SUNDQVIST
010-224 72 74

MARIA.SUNDQVIST@LANSSTYRELSEN.SE

Under Ängsdagen kom många och provade på att slå med olika typer av liar och fick lära sig mer om ängens blommor och mångfald.

Ängsdagen i Tiskaretjärn

I början av juli anordnade Länsstyrelsen öppet hus med fokus på ängar. Omkring 60 personer kom till vackra Tiskaretjärns naturreservat. Med liv och lust provade de på lieslåtter, gick blomstervandringar och lärde sig mer om ängens blommor och insekter och om finngårdarnas kultur och historia. Folk fick chans att vässa sina liar genom att knacka dem med hammare och städ och genom slipning med slipsten.

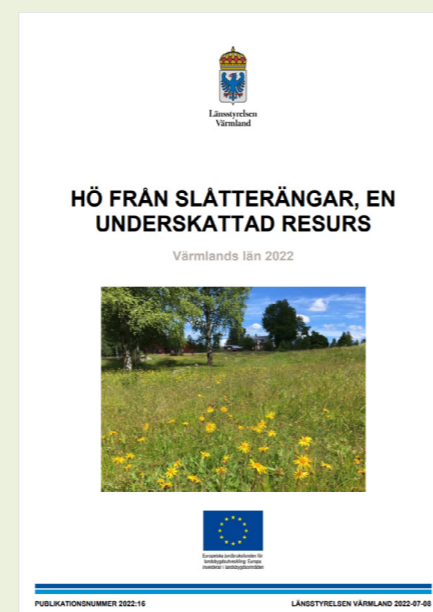
Det var stor åtgång på kaffe med hembakat bröd, solen sken åtminstone tidvis och vi hoppas att alla åkte hem med ny inspiration till att sköta om våra fina ängar.

Vi hade också med oss en rykande färsk ängshörapport, med analysresultat av hö från traditionella slåtterängar. Alla som förstår att tolka sådana siffror utbrast "NÄMEN WOW!" när de bläddrade i

rapporten. Det blev uppenbart att ögödlade artrika marker ger ett mycket väl sammansatt foder. Mer om denna rapport på resten av uppslaget.

ÅSA ENEFALK
010-224 74 46

ASA.ENEFALK@LANSSTYRELSEN.SE

När en kris inträffar är det viktigt att livsmedelsproduktionen fortsätter att fungera. För att förbereda sig är det viktigt att tänka igenom risker på förhand.

Krisberedskap inom lantbruket

Utvecklingen i omvärlden har påverkat oss i Sverige och ökat behovet av att ha en beredskap för olika typer av händelser och kriser. Detta gäller även lantbruksföretag.

Jordbruksverket ansvarar för att förebygga, hantera och ge råd vid vissa samhällsstörningar inom lantbruk, djur och foder. Det kan till exempel vara smittsamma djursjukdomar, angrepp från växtskadegörare och torka. Jordbruksverket är också en del av Sveriges totalförsvaret, som är den verksamhet som behövs för att förbereda Sverige för krig. Om Sverige skulle hamna i krig är det viktigt att produktion av livsmedel och foder kan fortsätta.

Stöd till lantbruket

En viktig uppgift som länsstyrelserna har är att besluta om stöd till lantbruket och det måste fungera även vid en kris.

– På Länsstyrelsen Värmland beslutar vi årligen om utbetalning av cirka 400 miljoner kronor i jordbrukarstöd, berättar Elin Nystrand, chef på Lantbruksenheten. Under en kris är det viktigt att fortsätta betala ut stödpengar för att lantbrukarna ska kunna fortsätta med sin produktion. På grund av den senaste tidens utveckling

har Jordbruksverket under våren utformat ett förslag på krisstöd på uppdrag av regeringen. Krispaketet har tagits fram för att stötta Sveriges lantbrukare och uppgår till totalt 1 890 miljoner kronor och satsar särskilt på drabbade producenter inom animalie- och växthussektorn.

Ansökningsperioden för fjäderfäsektorn (27 juni till 9 augusti) och för animalie-sektorn och växthus (9 augusti till 20 september) har redan passerat. Krisstödet för yrkesfisket kan sökas till och med den 28 oktober.

Elin berättar att Länsstyrelsen Värmland med anledning av händelseutvecklingen har sammankallat till en samverkansgrupp för livsmedelsproduktion.

– Syftet med gruppen är att få en gemensam och samlad bild över förutsättningarna för livsmedelsproduktionen i länet. I gruppen ingår, förutom Länsstyrelsen, representanter för LRF, Region Värmland, Nifa, Arla, Ekologiska lantbrukarna och slakterinärningen, säger Elin.

Tips och tankar till dig som lantbrukare

– Vissa risker känner vi till och de är lättare att förbereda sig för, men många risker är okända och vi behöver ändå kunna hantera dem, säger Ida Andersson, beredskapssamordnare i Arvika, Eda, Säffle och Årjängs kommuner.

Ida berättar att ett sätt att tackla denna utmaning är att ha god kännedom om din verksamhet och speciellt kritiska beroenden, det vill säga varor och tjänster du inte kan vara utan.

– I kommunen använder vi en metod som heter kontinuitetshantering, som är ett sätt att identifiera kritiska beroenden. När man har identifierat sina kritiska beroenden behöver man fundera över en plan B. Ta som exempel att en leverans av kemikalier inte fungerar som den ska, eller att det blir störningar i IT systemen, vad gör jag då?

Ett tips från Ida är att du ska skriva ner din plan B. Då blir det lättare att komma ihåg vad som ska göras och att få struktur på vilka förberedelser som behöver göras innan till exempel inköp. Det är också lättare att ta hjälp av andra om du redan formulerat ditt behov.

– I kommunen har vi märkt att när staten ger bidrag eller stöd vid olika krisituationer behöver vi redan innan veta vilka åtgärder som ger effekt för att få mest för pengarna. I dessa situationer använder vi våra kontinuitetsanalyser för att identifiera de åtgärder som ger störst effekt, avslutar Ida.

Tips för krishantering:

- Lär känna din verksamhet
- Skriv ner dina kritiska beroenden
- Förbered en plan B

Här kan du hitta några av Idas tips eller få mer information:

lrf.se – sök på Riskhantering på gården

msb.se/kontinuitetshantering

jordbruksverket.se – sök på Krisberedskap

ANNA-KARIN KLASA
010-224 73 03
ANNA-KARIN.KLASA@LANSSTYRELSEN.SE

Mera tall i Värmland

Skogsstyrelsen startade under början av 2022 projektet "Mera tall" i Värmland. Målet med projektet är att skapa balans mellan det tillgängliga fodret i skogen och klövvilt så som älg, rådjur och kronhjort. De aktörer som är inblandade i projektet är Stora Enso, Mellanskog, LRF, Länsstyrelsen Värmland, Svenska Kyrkan, Kopparfors skogar, AB Hilmer Andersson, Nykvist Skog AB, Bonnier/Tham invest och Svenska Jägareförbundet.

Under flera år har det varit en obalans mellan vilt och foder i skogen. Bakgrunden till detta är att det i södra och mellersta Sverige till stor del har förnygrats med gran på marker där tall är ett mer lämpligt trädslag. Kombinationen av täta viltstammar och den minskande andelen foder har gjort att andelen betesskadade tallar generellt är högre än vad som anses vara acceptabelt.

Mera tall är ett arbetssätt där jägare och skogsägare träffas och tillsammans kommer fram till hur balansen mellan skog och vilt bäst hanteras. Diskussionerna utgår så långt som möjligt från lokala fakta och goda exempel. Arbetssättet kan tillämpas inom exempelvis ett jaktlag, ett älgskötselområde eller älgförvaltningsområde.

I Uppvidinge kommun i Småland tillämpades arbetssättet under åren 2010 till och med 2016. Projektet resulterade i fler tallförnygringar, färre älgar och mer ungskog. Antal planterade tallar per älg blev drygt tre gånger fler. Skadenivån i tallungskog 2018 var cirka en fjärdedel av vad den var 2011.

Vid frågor om projektet är ni välkomna att kontakta projektledare Jenny Morgansson på Skogsstyrelsen: jenny.morgansson@skogsstyrelsen.se eller 033-48 25 08

Mera tall ska bidra till fler förnygringar av tall och en bättre balans mellan vilt och foder i skogen.

MAGNUS NYSTRAND
010-224 72 54
MAGNUS.NYSTRAND@LANSSTYRELSEN.SE

NOTISER

VÅTMARKER - FÖRTYDLIGANDE OM TILLSTÅND OCH ANMÄLAN

I artikeln om våtmarker som fanns med i Utsikt nummer 1 i år blev det tyvärr otydligt vad som gäller angående anmälan och tillstånd vid anläggning av våtmarker. Därför kommer här ett förtydligande:

- Innan en våtmark anläggs måste vattenverksamhet **alltid** anmälas till Länsstyrelsen.
- Om våtmarken blir större än 5 hektar räcker det inte med en anmälan, utan då måste tillstånd sökas.

ÅRETS SLÄTTERGUBBE 2022

Utmärkelsen Årets slättergubbe gick i år till Föreningen för Kårebolssätterns bevarande. Juryn fastnade lite extra för att föreningen hållit i gång slätter på

Kårebolssättern under 30 år (lika länge som föreningen funnits) och att det är så stor uppslutning kring arbetet. Vi gratulerar och gläds åt den fina sammanhållningen som ger så bra resultat på sätern!

Representanter för Föreningen för Kårebolssätterns bevarande fick ta emot diplom och blommor av t.f. länsråd Bengt Falemo. Juryn deltog också vid utdelningen på Residenset.

Som mottagare av denna tidning finns du med i ett adressregister hos Länsstyrelsen Värmland

Hur många björnar finns det i Värmland?

Det hoppas vi få hjälp av dig att ta reda på! Söndagen den 21 augusti började björninventeringen som håller på till och med den 31 oktober. Du kan hjälpa till genom att samla in alla spillningsprover från björn som du hittar under den perioden.

Inventering av björn görs vart femte år i länet. Vid inventeringen 2017 kom det in ungefär 50 spillningsprov från elva unika individer varav två honor, men det var inte tillräckligt för att göra en säker populationsuppskattning. I år hoppas länsstyrelsen på åtminstone det dubbla antalet prov och att det ska gå att göra en säker populationsuppskattning för länet! Det optimala är att få i genomsnitt tre spillningsprov per individ jämnt fördelat över hela inventeringsperioden – då går det att göra en bra populationsuppskattning. Mer om hur metoden fungerar finns att läsa på Naturhistoriska Riksmuseets webbsida,

där det även finns en informationsvideo.

Allt du behöver för att skicka in spillning är ett insamlingskit som finns att få från Länsstyrelsen. Om du är jägare kan du även få kit från din jaktvårdskrets. Med kittet följer en instruktion om hur du samlar.

Om du hittar björns spillning, men inte har ett insamlingskit gör du så här:

1. Samla in lite spillning (en tumnagels storlek räcker) i en plastpåse med hjälp av en pinne.

2. Stoppa pinnen i spillningshögen på marken (för att undvika dubbelinsamling).
3. Notera plats med koordinater (sweref eller RT90) samt datum för fyndet.
4. Kontakta din jaktvårdskrets eller Länsstyrelsen för att få ett insamlingskit och följ instruktionerna som medföljer.
5. Under tiden låter du påsen med spillning ligga kallt (helst fryst) och mörkt.

För beställning av insamlingskit genom Länsstyrelsen:

E-post: vilt.varmland@lansstyrelsen.se

Telefon vardagar kl. 9–12: 010-224 71 40

DAVID HÖÖK
010-224 72 56
DAVID.HOOK@LANSSTYRELSEN.SE

Björnar är allätare, vilket gör att spillningen kan se lite olika ut. Högen till vänster innehåller mycket havre, medan björnen som lämnat högen till höger ätit mycket lingon.